

CONVIVINT AMB RUÏNES, CINC ANYS DESPRÉS

«Si hi ha justícia, ens donaran la raó»

Les conseqüències de la «pantanada» perduren al cap del temps. Als pobles afectats la gent s'encén o plora quan se'n recorda. Viuen vora els solars de les cases i dels pedregars dels horts que van ser els seus.

Enric Sòria

Un desviament poc senyalitzat de la nacional 340 porta a Beneixida, Gavarda, Antella, Sumacàrcer i a les ruïnes de la presa de Tous. Una carretera que el 1982 era tota asfaltada i que ara, al cap de quatre anys i mig d'aquell vint d'octubre, encara té trams sense reforma. La zona ens ofereix un paisatge agrícola riquíssim, típic de la Ribera Alta, d'una qualitat certament envejable: horts de tarongers, cultius d'horta, algunes palmeres,

tot voltat de muntanyes d'una alçària mitjana. L'ull atent, però, pot observar contrastos inesperats conforme a mesura que avança. Al costat d'edificis nous, del 83, i d'obres públiques de fàbrica llampant, hi ha massa solars, massa erms pedregosos. Senyals d'una catàstrofe que s'esdevingué fa un lustre i que, pel que sembla, ningú no ha sabut esborrar encara.

Sumacàrcer és la població més pròxima al pantà. Els clivells de les cases indiquen clarament fins on van arribar les aigües. En algun lloc dalt del segon pis, en altres a la mateixa teulada. Sumacàrcer s'eleva sobre una corba del llit de la Sèquia reial del Xúquer. El desnivell és acusat i costa d'imaginar l'alçària d'una ona capaç de saltar-lo i arribar als terrats. Però hi hagué aquesta ona, devastadora i impressionant, i els que la van veure abatre's sobre el poble, saltant per damunt la petita muntanya que l'arrecera, no ho oblidaran mai.

El bar Ricardo és ple de gent que comenta les incidències del juí. Molts es traslladen tots els matins a València per seguir-lo. «És que estem ben amargs». Les declaracions dubtoses atien el foc als rotles: «Ara no se'n recorden de res. Inclús els xiquets recorden què va passar i ells no». «Aquell diu que a les

Dos dels jutges de l'Audiència que s'ocupen de la «pantanada».

vuit ja era a la presa, jugant-se la vida. A les nou i mitja el vaig veure jo al poble. Allà dalt no hi havia ningú, com de costum». Són comentaris repetits. **Ricard**, el propietari del bar, no havia acabat de pagar-lo quan l'aigua se l'endugué sencer. «Ací no deixà rama verda —ens comenta—. A la casa del costat matà noranta corders que hi havia, només se n'escapà un que s'enfilà per dalt la teulada. No l'han indemnitzat de res, no ha vist ni un gallet. Jo he alçat el bar a base de préstecs, com tots, ¿com no hem d'estar nerviosos si no podem tornar-los?».

«Ací l'aigua va saltar per dalt la muntanya. De la impressió, un home quan fugia va tindre un atac de cor i va morir. Era un home major, però estava ben sa. La dona va passar tota la nit a soles, amb l'home mort, per la muntanya, plovent que no parava. Vostè imagine's. Un home paralític va dir a la dona i els fillets que se n'anaren i el deixaren perquè amb ell no podrien eixir amb bé. A la fi el van traure conforme es va poder. ¿Com s'ho veuria per dir això!». El senyor **Ricard** s'emociona en recordar aquella vesprada, li vénen llàgrimes als ulls. «Amb els anys que tinc hi ha poques coses que em pugen fer plorar, però, quan

pense en tot allò, què vol que li diga».

La gent vol parlar. Tenen la sensació que els han fet moltes promeses però que, de veritat, els han sentit molt poc. L'amo de l'únic cinema de Sumacàrcer, encara una ruïna, ho conta així: «Donats, diners no s'han donat. Com a màxim, dues-centes cinquanta mil pessetes. La gent que ha perdut la casa i les terres no té ni per començar. Hem hagut de tirar avant a base de préstecs. ¿Però com els hem de tornar si ací no hi ha producció? L'Iryda va

agafar la terra arrasada per condicionar-la de nou i encara només ha tornat un polígon, que en diuen, amb els caminets molt ben fets i la terra plena de clots i de pedra. Sense tanta maquinària i tant de temps els llauradors ho haurien fet molt millor. Ací han vingut molts diners, però els ha administrats el Ministeri i el municipi i hi han fet moltes obres públiques, que jo no sé si calien, però no han resolt cap dels problemes dels particulars».

«Jo he perdut la casa, visc amb els sogres, el cinema i la terra, només el cinema valia més de dèsset milions. Tinc edat, però sempre m'havia trobat ben bé. Al cap d'un any de la pantanada em van haver de tractar de dues úlceres sagnants que se m'havien fet, jo crec que dels disgustos. Encara que això no es puga demostrar, estic cert que ací hi ha hagut molts casos de mort per recialles de la pantanada. Ací s'ha passat molt. A les sis i mitja, quan es va saber que venia l'aigua, anava tot el poble desesperat, vinga el crit, a la desbandada, aquell buscant sa mare, l'altre son pare. La gent s'acorà. No sabíem, perquè no ens ho havien dit mai, a quina alçària podíem estar a recer. Hi hagué qui, fugint, es va trobar

l'aigua de cara. Gavarda, com està més avall, i damunt l'aigua li regolfà, la va arrasar. Però ací la vam veure vindre tota. I ara amenacen que, si no podem pagar, ens embargaran. Ja voldríem poder pagar, ja. La gent està molt amarga. El carrer on tenia el cinema ara es diu de l'Aràbia Saudita per un donatiu que es va rebre, i encara ara en aquell carrer el que no és solar és ruïna. ¿Encara vol que li'n diga més?».

«Per ací va funcionar un gabinet psicològic per als afectats. Hi havia molta gent impressionada i jo no dic que no feren tot el que van poder, però l'ajuda que el poble necessita és una altra. La terra per recuperar, les cases per refer i endeutats fins a les celles. Només hem de donar les gràcies al poble de Navarrés. Això subratlleu-ho, que ens van donar de menjar en aquells dies, i s'ha d'agrair, de la resta més val deixar-ho».

Teresa Marco, des de la pantanada contribueix a la difícil economia familiar confegint roba a casa. «Han donat vint mil pessetes per fanecada i l'han agafada per recuperar-la. Fins ara només han arreglat un polígon que els ha costat més d'un milió la fanecada, de proud, tot ple d'enginyers i de màquines i han fet unes carreteres entre els horts on caben més de dos camions, que qui tenia dotze fanecades ara en té nou, quan no calia. Quan la terra és bona el caminet estret, i ho han deixat tot un pedregar que no hi ha mans de llaurar-lo, les regadores fetes malament, que es perd l'aigua i s'ha de refer tot. Si que eren sabuts. Un llaurador amb cinc-centes mil per faneca-

da ho hauria fet molt millor. Tota la vida fent bancals per les muntanyes, que és més difícil, i ara resulta que nosaltres no en sabem i aquests s'ho han fet ells amb ells, s'han posat els sous que han volgut i ho han fet tot un desastre».

«No podem tornar els préstecs. Si no hi ha collita ¿com hem de pagar? Hi ha hagut amenaces d'embargament, però hi ha més de dos mil damnificats, no poden embargar el poble sencer».

A Antella, si fa no fa el mateix. Un comentarista, **Joan F. Herrero**, va descriure així el cas d'Antella: «La major part del terme fou arrasat, els camps que tenien els seus arbres, les fetes, els camins, les sèquies, els braçals i les regadores, ara no són res, és a dir que els va esborrar del mapa, els deixà més plans que la mà, s'ho va endur tot, fins la terra... i ho va convertir tot allò en un graveral i pedregar que plorava sang».

Ara Antella disposa, entre altres coses, d'un polisportiu nou i un assut refet amb gran estil, però alguns dels damnificats segueixen vivint a cases prefabricades. Almenys podran fer exercici.

Un membre de l'associació de damnificats ho conta així: «La gent va començar a fugir cap a les cinc i mitja de la vesprada. Recorde que un va haver d'endur-se sa mare malalta en unes andes, buscant qui l'ajudara. Jo vaig haver de tornar al poble perquè no teníem mantes. No hi havia una ànima. El colp més fort va vindre de nit i no el vam veure, va ser millor així. L'ende-

mà, a casa, no hi havia estaca en parret. Pense's com baixà que a una gravera pròxima es va emportar un camió i maquinària pesant que hi havia, i encara estan buscant-los. Tot era un paisatge lunar. La gent no sabia on havia estat el seu hort, perquè tot es veia igual. Feia feredat de veure».

«La gent no se n'ha anat. Se'n va qui és jove o qui té diners i vol millorar. Ací no és el cas. Ací només podem carregar-nos de paciència. La gent del PSOE local no vol ni parlar-ne, de la pantanada. Ells sabran per què. Però els solars estan per reconstruir i part de la terra per condicionar i hi ha proud de mala sang acumulada. Ara fan el juí, al cap de cinc anys. Jo ja no sé si val la pena».

«No hi ha casos demostrables de mort a conseqüència d'allò, tret de les nou víctimes del vint d'octubre, però l'any 83 va haver-hi a Antella més enterraments que mai. La gent està apagada. Es veu als comerços, als bars, s'ha perdut molta vida i han passat quasi cinc anys. Ens ha quedat sofrir i esperar».

Un testimoni, a Sumacàrcer, va descriure així, en un paper urgent, les seues impressions d'aquella nit d'octubre: «Aquells moments van ser desoladors, tots corrents, buscant la muntanya, buscant-se tots els familiars els uns als altres, tots plorant, amb crits, completament xops per la pluja que no cessava, de nit, amb una fosca completa, buscant els alts de les muntanyes i mirant cap arrere... Mentre hi haja justícia, ens donaran la raó». □

MEMORIAL «JOAN B. CENDRÓS»

Premi al millor treball periodístic escrit en defensa de la llengua, la cultura i la personalitat dels Països Catalans,

publicat a la premsa de qualsevol indret del món i en qualsevol idioma, entre l'1 d'octubre de 1986 i el 30 de setembre de 1987.

Dotació: 1.000 ECU.

Termini d'admissió de treballs: 30 de setembre.

Serà adjudicat en el marc de la 37.ª Festa de les Lletres Catalanes (premis de Santa Llúcia), corresponent a enguany. Poden ser demanades les bases a la seu social.

ÒMNIMUM CULTURAL

Montcada 20 pral (palau Dalmases) tel. (93) 319 80 50 - 08003 Barcelona